

PARTICULARITĂȚI ALE CRONOLOGIEI CHINEZE

Laurențiu Teodorescu

Cronologia chineză prezintă câteva particularități demne de a fi menționate, care îngreunează fixarea riguroasă în timp a datelor istorice:

- există două cronologii pentru datarea evenimentelor din *înalta antichitate* (*shanggu* 上古)¹: *cronologia lungă*, numită așa deoarece atribuie evenimentelor date mai vechi, bazată pe *Ordinea oglinzii universale* (*Tongjian gangmu* 通鑑綱目)² a lui *Zhuxi* 朱熹³ și *cronologia scurtă*, bazată pe *Analele scrise pe bambus* (*Zhushu jinian* 竹書紀年)⁴; spre exemplu, sfârșitul dinastiei *Shang* 商 și începutul dinastiei *Zhou* 周 se plasează în anul 1122 î.e.n. după *cronologia lungă*⁵, sau în anul 1050 î.e.n. după *cronologia scurtă*;

- după descoperirea *inscripțiilor pe oase și carapace de broască țestoasă* (*jiaguwen* 甲骨文), *Dongzuo bin* 董作賓 (1895-1963) a recalculat calendarele vechi, bazându-se pe eclipsele menționate în acestea⁶;

- conform calendarului lunar chinez - *yinli* 陰曆⁷, anii sunt desemnați prin

¹ 古 *gu* = ceea ce a trecut prin 十 *zece* 口 *guri* (printr-o tradiție de zece generații) = *vechi, antic* expresii uzuale referitoare la antichitate: 上古 *shanggu* = perioada dintre domnia legendarului *Fuxi* și a lui *Wenwang*, 中古 *zhonggu* = perioada dintre domnia lui *Wenwang* și Confucius și 下古 *xiagu* = perioada de după Confucius.

² *jian*, notat 鑑 sau 鑒 (variante grafice) provine de la 鑑 (𦣻 𦣻 𦣻) imaginea unui om care privește într-un recipient umplut cu apă, la care se adaugă radicalul 金 *metal*, cu sensul de: *bazin mare, oglindă din bronz, a reflecta lumina, a reflecta imaginea unui obiect*, prin extensie: *fapt memorabil care poate servi de învățătură, istorie*.

³ *Zhuxi* 朱熹 (1130-1200) - savant din dinastia *Nan Song* 南宋 - *Song de miazăzi*, autor al unei impresionante opere cuprinzând peste 100 de volume și întemeietorul școlii *lixue* 理學, cunoscută în Occident sub denumirea mai vagă de *neoconfucianism*.

⁴ textul, scris pe lamele din bambus, a fost descoperit în 279 e.n. în mormântul unui principe din *Wei* 魏; transcrierile ulterioare au alterat considerabil textul, dar acesta a fost reconstituit parțial în 1917 de către *Luo zhenyu* 羅振玉 și *Wang guowei* 王國維 după plăcuțele redescoperite între 1906 și 1908 de Aurel Stein.

⁵ așa cum întâlnim și în *San tong li* 三統曆 - *Calendarul celor trei guvernări*.

⁶ *Dongzuo bin* 董作賓 stabilește prin această metodă că sfârșitul dinastiei *Shang* 商 și începutul dinastiei *Zhou* 周 se plasează în anul 1111 î.e.n. (în *Yin li pu* 殷曆譜 - *Tabelul calendarului perioadei Yin*; perioada *Yin* 殷 reprezentând ultima perioadă a dinastiei *Shang* 商); vezi de asemenea și *Jiaguwen duandai yanjiu li* 甲骨文斷代研究例 - *Studiul periodizării istoriei conform inscripțiilor pe oase și carapace de broască țestoasă*, publicat de același autor în 1933.

⁷ numit și *calendarul agricultorilor* - *nongli* 農曆, sau *calendarul armonios* - *diaoli* 調曆.

câte două caractere ale ciclului sexagesimal - *liushi jiazi* 六十甲子⁸ rezultat din combinarea celor 10 *trunchiuri celeste* - *tiangan* 天干 cu cele 12 *ramuri terestre* - *dizhi* 地支, desemnare adeseori dificil de pus în acord cu calendarul gregorian;

- în antichitate, până spre sfârșitul dinastiei *Zhou* 周, exista obiceiul de a număra anii pornind de la data urcării pe tron a suveranului⁹, pentru ca, începând cu împăratul *Wudi* 武帝, în 140 î.e.n., să intre în uz *denumirea anilor* (*nianhao* 年號)¹⁰ în funcție de diferite evenimente considerate faste, obicei păstrat până la sfârșitul dinastiei *Qing* 清, în 1911;

- *prima lună a primăverii* - *mengchun* 孟春 (numită și *începutul primăverii* - *lichun* 立春), primul termen (*jieqi* 節氣) al calendarului solar corespunzând celei de-a treia *ramuri terestre* (*dizhi* 地支), respectiv *yin* 寅, reprezentă prima lună a anului încă din timpul împăratului legendar *Zhuanxu* 顓頊, precum și pe toată perioada dinastiei *Xia* 夏 (sec. XXI-sec. XVI î.e.n.); în timpul lui *Huangdi* 黃帝 și a dinastiei *Zhou* 周 (sec. XI î.e.n.-221 î.e.n.) a fost adoptat un calendar care începea cu prima *ramură terestră*, numită *zi* 子, calendarul dinastiei *Qin* 秦 (221-207 î.e.n.) începea cu cea de-a 12-a *ramuri terestre*, respectiv *hai* 亥, pentru ca în timpul dinastiei *Han* 漢 (206 î.e.n.-220 e.n.), mai precis în anul 104 î.e.n., împăratul *Wudi* 武帝 (141-87 î.e.n.) să decreteze adoptarea unui nou calendar (calendarul *taichu* 太初 - *marele început*¹¹), care ia ca punct de pornire a calculelor al 11-lea termen solar, deci prima *ramură terestră* - *zi* 子, dar în care anul civil începe cu *prima lună a primăverii* - *mengchun* 孟春, respectiv cu a treia *ramură terestră* - *yin* 寅¹²;

- la începutul fiecărei dinastii istoriografuli recalculau datele principalelor evenimente istorice, din necesitatea stabilirii datelor jertfelor ce urmau a fi aduse strămoșilor;

- întreaga perioadă care precede instaurarea dinastiei *Shang* 商 poate fi considerată ipotetică¹³, informațiile despre aceasta provenind din legende și tradiții transmise de-a lungul veacurilor, cu distorsiunile inerente;

⁸ acest ciclu era inițial întrebuițat pentru notarea zilelor, aplicarea lui la desemnarea anilor făcându-se abia din sec. II î.e.n.

⁹ sistem întâlnit în *Chunqiu* 春秋 - *Analele primăverilor și toamnelor*, cronici redactate de istorici oficiali ai dinastiei *Zhou* 周 între secolele VIII și V î.e.n.

¹⁰ primul *nianhao* 年號, respectiv anul 140 î.e.n., se numește *jianyuan* 建元 = *promovarea principiului*.

¹¹ *taichu* 太初 este *denumirea anului* (*nianhao* 年號) 104 î.e.n.

¹² cf.: Édouard Chavannes - *Les mémoires historiques de Se-Ma-Ts'ien*, Adrien-Maisonneuve, Paris, 1967, vol. 3, p. 320, nota 1.

¹³ *Sima Qian* 司馬遷 (145-86 î.e.n.) indică drept prima dată precisă a istoriei chineze anul 841 î.e.n.

- în timpul dinastiei **Qin** 秦 (221-207 î.e.n.), din ordinul împăratului **Shi Huangdi** 始皇帝¹⁴, au fost arse scrierile vechi, motiv pentru care astăzi se găsesc doar puține documente istorice referitoare la perioada împăraților legendari.

Chiar și informațiile despre primul împărat al istoriei au variat în funcție de epoci.

Astfel, în cele mai vechi texte: **Shijing** 詩經 - *Cartea odelor*¹⁵ și **Shang shu** 尚書 - *Tratat despre personalitățile istorice*¹⁶ nu se ajunge înainte de legendarul împărat **Yu** 禹, întemeietorul dinastiei **Xia** 夏 (sec. XXI-XVI î.e.n.), în **Lunyu** 論語 - *Convorbiri*¹⁷ se merge până la **Yao** 堯 și succesorul acestuia, **Shun** 舜¹⁸, pentru ca de-abia din secolul al III-lea î.e.n. **Huangdi** 黃帝 să fie desemnat, pentru prima dată, drept cel mai vechi împărat și fondator al întregii civilizații¹⁹.

¹⁴ personalitate controversată pentru cinicul său realism politic, *Regele Zheng Wangzheng* 王政 (259 -210 î.e.n.) al regatului **Qin** 秦, după un deceniu de campanii militare, cucerește toate teritoriile chineze în 221 î.e.n. și își asumă titlul de *Primul împărat* - **Shi Huangdi** 始皇帝; el este cel care a început construcția Marelui Zid chinezesc (**changcheng** 長城), precum și reformatorul unităților de măsură, a sistemului monetar (introduce moneda circulară cu gaură pătrată **tongqian** 銅錢, care se va păstra până în zilele noastre), a scrierii, a calendarului, etc. În anul 213 î.e.n. a ordonat faimoasa *ardere a cărților*, cu excepția celor de medicină, divinație și agricultură.

¹⁵ prima antologie de poezie chineză, datând din timpul dinastiei **Xi Zhou** 西周 - *Zhou de apus* (sec. XI-771 î.e.n.).

¹⁶ inițial **shang** 尚 desemna *creasta acoperișului care împarte vânturile și ploile* (cf. Léon Wieger - *Caractères chinois*, 7 édit., Taichung, Kuangchi Press, 1962, Leçons étymologiques, 36 E, p. 102), de unde sensurile de *înalt, mare, eminent, superior, nobil*; **Shangshu** 尚書 a fost scris în epoca împăratului **Jingdi** 景帝 (156-140 î.e.n.), singurul exemplar original al acestei lucrări care a scăpat acțiunii de *ardere a cărților* din anul 213 î.e.n. fiind regăsit în timpul domniei lui **Wudi** 武帝 (141-87 î.e.n.), într-unul din pereții casei lui Confucius, demolată din ordinul *Prințului Gong* 恭 din **Lu** 魯.

¹⁷ **lun** 論 = *a examina, a discuta o chestiune*, **yu** 語 = *a răspunde a explica*; culegere a convorbirilor lui Confucius (**Kongzi** 孔子 - 551- 479 î.e.n.), cu elevii sau cu demnitari ai timpului, scrisă după moartea maestrului de către discipolii săi.

¹⁸ conform legendei, înțeleptul rege **Yao** 堯 a cedat tronul capabilului său ministru **Shun** 舜, în defavoarea propriului său fiu, iar **Shun** 舜 a repetat gestul, cedând tronul lui **Yu** 禹, întemeietorul dinastiei **Xia** 夏.

¹⁹ cel mai vechi document despre **Huangdi** este inscripția **Chenhou yinzi ming** 陳候因資銘, reprodusă și comentată de **Guo moruo** 郭沫若 (1892-1978) în **Shipi panshu** 十批判書 (北京, 1954, p. 133) - cf. Anna K. Seidel - *La divinisation de Lao Tseu dans le Taoïsme des Han*. E.F.E.O., Adrien-Maisonneuve, Paris, 1969, p. 21.